

УДК 347.2(477)

О.В. КУЦІЙ, Харківський національний університет внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: цивільний оборот зброї, Україна

Одним з основних факторів, що впливають на особливості правового регулювання обігу зброї, є їх суспільна небезпека при неправомірному або необережному використанні, тому суспільство має створити такі умови їх зберігання, обліку, застосування, при яких забезпечувалася б безпеку самого суспільства. При вирішенні такого завдання, держава, як гарант безпечного існування суспільства, стикається з досить великим числом проблем, які необхідно вирішувати на різних етапах правової, організаційної, управлінської, технічної регуляції суспільних відносин, обумовлених завданням по формуванню правомірної поведінки суб'єктів цивільних правовідносин з приводу зброї.

Зброя як об'єкт цивільного права може виступати об'єктом різноманітних цивільних правовідносин: страхування, дарування, купівлі-продажу, спадкування, міни, поставки. Актуальність дослідження пов'язана, в першу чергу, з тим, що зброя займає важливе місце в соціальному житті суспільства, правовідносини з приводу цих предметів охоплюють значне коло фізичних та юридичних осіб. Зброя необхідна для забезпечення правопорядку, обороноздатності країни, безпеки особливо важливих, промислових, природних об'єктів, здійснення охоронних функцій, вона активно використовується громадянами з метою самооборони.

Наукові дослідження у даній сфері здійснювали відомі українські вчені-юристи П.Д. Біленчук, О.М. Бокій, В.А. Гуменюк, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява, М.П. Федоров та ін. Разом із тим, за наявності деяких прогалин, метою статті є дослідження особливостей сучасного правового регулювання питань обмеження цивільного обороту зброї в Украї-

ні. Новизна дослідження міститься в поглибленні знань про правовий режим обмеження цивільного обороту зброї та наданні певних рекомендацій з удосконалення національного законодавства.

Метою обмеження цивільного обороту зброї є встановлення за допомогою видання відповідних нормативних правових актів такого порядку обороту зброї, при якому повинні забезпечуватися необхідний і достатній державний контроль, виключатися її незаконне розповсюдження та використання.

Специфіку регулювання відносин, що виникають з приводу обігу зброї, визначає те, що зброя, відрізняється від інших об'єктів матеріальної культури тим, що призначена, насамперед, для ураження живої сили і, за певних умов, може представляти загрозу особистій, громадській, а в окремих випадках і державній безпеці.

На підставі цього, держава змушена: заборонити довільні дії з використанням зброї; встановити систему норм, якими необхідно керуватися при здійсненні діяльності та дій у відношенні зброї; встановити особливий порядок придбання правоздатності у сфері обігу зброї; утворити систему органів виконавчої влади, покликаних забезпечувати контроль за дотриманням порядку поводження зі зброєю.

До основних нормативно-правових актів в сфері цивільного обороту зброї в Україні можна віднести: Постанову Верховної Ради України від 17.06.1992 р. «Про право власності на окремі види майна» і Додаток № 2 до цієї Постанови, у якій йде мова про спеціальний порядок придбання громадянами права власності на окремі види майна [1]; Постанову Кабінету Міністрів України 12.10.1992 р., яка закріпила «Положення про дозвільну систему» [2].

Основним відомчим правовим актом у сфері обігу зброї є наказ МВС України № 622 від 21.08.1998 р. «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва

для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» [3].

На даний час у національному законодавстві досі відсутній головний нормативно-правовий акт, який би мав регулювати сферу обігу зброї в Україні (Закон України «Про зброю»).

Як зазначає В.В. Михнюк, демократичні перетворення актуалізували питання про перегляд ставлення держави до прав, якими наділяються громадяни стосовно зброї. Тому тут важливо, щоб при розробці та прийнятті Закону України «Про зброю» з огляду на адаптаційні тенденції розвитку національного законодавства максимально необхідно врахувати положення прийняті Європейським Союзом щодо обігу зброї. Таким чином, питання про врегулювання відносин стосовно прав на зброю є досить актуальним і має міжгалузеві аспекти, але основним з них є цивільно-правовий аспект – право власності на зброю. Абсолютний характер відносин власності стосовно зброї протягом історії людства завжди обмежувався і імперативно визначалося, хто і яку зброю може мати, встановлювався порядок набуття права власності на зброю, здійснення права на зброю, підстави і порядок припинення права на зброю [4, с.256].

Цивільний кодекс України до обмежено оборотоздатних об'єктів відносить об'єкти цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту, або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті заборонено, повинні бути прямо встановлені в законі [5].

Отже, потрібно погодитися з думкою В.В. Михнюка, що заборону цивільного обігу тих чи інших об'єктів можна здійснити лише в законодавчому порядку, а не шляхом прийняття відомчих нормативно-правових актів і заборон підзаконного рівня [4, с.259–260].

Зброя це – сукупність технічних пристроїв та засобів, що застосовується для ураження живої сили противника, його техніки, спорудження та інших цілей під час ведення бойових дій; озброєння. У переносному значенні зброя – будь-який засіб для боротьби з ким-небудь чи чим-небудь, для досягнення будь-якої мети [6].

Поняття зброї як об'єкта цивільно-правових відносин детально аналізує у своїй праці С.О. Старіцина [7, с.197–200]. У цивільному праві зброя – це матеріальні блага, які є об'єктом речових прав, це майно як складна річ із встановленими наперед законом особливостями щодо володіння, користування, розпорядження нею [4, с.260].

За твердженням О.М. Бокій, категорія «зброя» є абстрактною, оскільки вона охоплює безліч найрізноманітніших предметів і пристроїв, які мають неоднакові властивості. При цьому юридичне розуміння зброї не завжди співпадає з буденним уявленням про нього [8, с.53; 9].

Положення Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, встановлює, що дозвільна система, яка здійснюється органами внутрішніх справ, поширюється на бойову нарізну воєнних зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, навчальну, несучасну стрілецьку, спортивну, мисливську нарізну і гладкоствольну вогнепальну зброю, бойові припаси до цих видів зброї, пневматичну зброю, пристрої та зазначені патрони, холодну зброю, що належать підприємствам, установам, організаціям та громадянам [3].

Аналізуючи вище згадану Інструкцію, можна зробити наступні висновки:

– вогнепальною вважається зброя, у якій снаряд (куля, шрот) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші);

– до бойової нарізної вогнепальної зброї належить зброя воєнних зразків або виготовлена на спеціальне замовлення (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети);

– до несучасної стрілецької зброї належить вогнепальна і холодна зброя, знята з озброєння армії та виробництва або яка існує в одиничних екземплярах, а також зазначена зброя, виготовлена спеціально для виставок (експонування) в одиничних екземплярах;

– до охолощеної зброї належить зброя воєнних зразків, спеціально пристосована до стрільби холостими зарядами, з якої неможливо зробити постріл бойовим зарядом;

– до навчальної вогнепальної зброї належить нарізна вогнепальна зброя воєнних зразків (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети), мисливська вогнепальна зброя, приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї до стану, що виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт;

– до спортивної зброї належить вогнепальна (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниця), пневматична, холодна зброя, що відповідає стандартам (правилам) міжнародних чи національних спортивних федерацій, призначена для проведення спортивних змагань та підготовки спортсменів і виконання ними відповідних нормативів;

– до мисливської вогнепальної зброї належать мисливські карабіни, гладкоствольні рушниця, гладкоствольні рушниця із свердловиною «парадокс» з нарізами 100–140 мм на початку або у кінці ствола, мисливські рушниця з свердловиною «сюпра», комбіновані рушниця, що мають нарівні з гладкими і нарізні стволи, та мисливські малокаліберні гвинтівки. Довжина стволів гладкоствольних рушниць повинна бути не менше 450 мм, а загальна довжина зброї – не менше 800 мм;

– до бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони для гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі;

– до пневматичної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів;

– до холодної зброї належать пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою (може бути холодною ручною і холодною металюною);

– до пристроїв належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами несмертельної дії і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому їхня конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, унеможливує здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами. До зазначених патронів належать патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами несмертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання [3].

Видача дозволів громадянам на придбання, зберігання та носіння зброї здійснюється після проведеного з ними вивчення матеріальної частини зброї, правил поводження з нею, її застосування та використання, що здійснюється у пунктах вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування після здачі заліку та отримання довідки про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування.

Правом придбання мисливської гладкоствольної зброї користуються громадяни України, які досягли 21-річного віку, мисливської нарізної зброї – 25-річного віку, холодної та пневматичної зброї – 18-річного віку. Кількість зброї, яку може мати громадянин України, не обмежена, однак власник зброї повинен забезпечити її безумовну схоронність.

Для одержання громадянами в органах внутрішніх справ дозволу на придбання мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної зброї, холодної зброї громадянами подаються такі документи:

- заява щодо видачі дозволу на придбання зброї на ім'я керівника органу внутрішніх справ за місцем проживання заявника;
- заповнена картка-заява;
- медична довідка;
- довідка про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведіння з ними та їх застосування;
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги;
- ксерокопія паспорта [3].

Якщо фактичне проживання громадянина інше, ніж зазначене в паспорті, необхідно надати документ, що підтверджує фактичне місце проживання громадянина (договір оренди житлового приміщення, свідоцтво про право власності на житлове приміщення).

Дозволи на придбання зброї оформляються після проведення органами внутрішніх справ у встановленому порядку перевірок. Органи внутрішніх справ не мають права видавати дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної, пневматичної чи холодної зброї, бойових припасів, пристроїв та зазначених патронів громадянам у разі:

- наявності в особи медичних протипоказань до виконання вказаних функціональних обов'язків та володіння зброєю;
- наявності даних про систематичне (два чи більше разів) порушення такою особою громадського порядку, зловживання спирт-

ними напоями, вживання наркотичних речовин без призначення лікаря, інших одурманюючих засобів, скоєння насильства в сім'ї, що підтверджується документально;

- пред'явлення такій особі обвинувачення у вчиненні злочину;
- наявності в особи судимості за злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку;
- відсутності довідки про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведіння з ними та їх застосування [3].

Якщо громадянин, який звертається до органу внутрішніх справ для оформлення дозволу на придбання зброї, пристрою, вже має у власності чи у користуванні зброю, пристрій, він надає ксерокопію дозволу на зберігання цієї зброї, пристрою, а документи (довідки), які були подані при отриманні дозволу на придбання, зберігання (перереєстрації), є дійсними, повторно не оформляються, власник подає їх копії.

Особи, що звернулися до органів внутрішніх справ за видачею дозволів на придбання, зберігання та носіння зброї, пристроїв, персонально відповідають за достовірність наданих документів відповідно до законодавства України.

Придбана мисливська вогнепальна нарізна, гладкоствольна зброя, пневматична зброя, холодна зброя, пристрої протягом десяти днів з дня придбання мають бути зареєстровані в органах внутрішніх справ за місцем проживання власника з одержанням дозволу на її зберігання та носіння.

Для одержання дозволу на зберігання та носіння мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної зброї, холодної зброї, пристроїв власниками до органів внутрішніх справ подаються:

- заява щодо видачі дозволу на зберігання та носіння зброї на ім'я керівника органу внутрішніх справ;
- дві фотокартки розміром 3x4 см;
- дублікат дозволу з відміткою магазину про продаж зброї, пристрою або з відміткою

про переоформлення їх у встановленому законодавством порядку;

- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги [3].

Громадяни України повинні в установленому законодавством порядку укласти договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї.

Для перереєстрації зброї, пристроїв (продовження терміну дії дозволу на їх зберігання та носіння), які придбані відповідно до законодавства, до органів внутрішніх справ власник подає:

- заяву про продовження терміну дії дозволу;
- медичну довідку;
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанцію) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги;
- поліс страхування [3].

Зброя, бойові припаси до неї, пристрої та зазначені патрони, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках), про що повідомляються органи внутрішніх справ. При цьому зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані.

Під час перенесення або перевезення вогнепальна, пневматична зброя має бути у розрядженому стані та власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право зберігання та носіння такої зброї.

Таким чином, при вдосконаленні українського законодавства про обіг зброї слід враховувати міжнародний досвід у цій сфері, який свідчить про ефективність того чи іншого механізму або методу регулювання.

Виходячи з досвіду більшості розвинених країн, можна зробити висновок про найбільшу ефективність ліберального методу регулювання даних цивільно-правових відносин з точки зору встановлення стану безпеки в державі. Разом з тим, в процесі обліку злочинів, які скоєні із застосуванням зброї, слід відмежовувати злочини із застосуванням цивільної зброї, яка придбана легальним способом, від злочинів, із застосуванням незаконно придбаної зброї.

Отже, сучасні умови розвитку національного суспільства вимагають прийняття Закону України «Про зброю», який би максимально забезпечував право кожного громадянина на самозахист. Взаємовідносини держави і суспільства повинні ґрунтуватися на взаємній довірі. Без довіри не може бути ні свободи, ні демократії, ні правової держави. Надаючи громадянину право на зброю, держава тим самим надає довіру всьому суспільству. І суспільство може відповісти йому на це тільки взаємністю, бо резонно буде вважати, що держава піклується про своїх громадян і знає цінну людині, його життя і його свободі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» // ВВР України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про дозвільну систему» : від 12.10.1992 р., № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п>.
3. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів / затв. наказом МВС України : від 21.08.1998 р., № 622 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.

4. Михнюк В. В. Зброя як об'єкт цивільно-правових відносин / В. В. Михнюк // Науковий вісник Нац. ун-ту ДПС. – 2009. – № 3 (46). – С. 256–261.

5. Цивільний кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

6. Визначення «зброї» в Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Зброя>.

7. Старіцина С. С. Поняття зброї як об'єкта цивільно-правових відносин / С. О. Старі-

цина // Право і безпека. – 2010. – № 2 (34). – С. 197–200.

8. Бокій О. М. Проблеми обігу холодної зброї в Україні / О. М. Бокій // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 53–58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08banzv.pdf>.

9. Бокій О. М. Проблеми вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні / О. М. Бокій // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 100–106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11bomzv.pdf>.

Куций О. В. Обмеження цивільного обороту зброї в Україні / О. В. Куций // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 351–356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12kovzv.pdf>

Здійснено аналіз правового регулювання обмеження цивільного обороту зброї в Україні. Визначено поняття зброї як об'єкта цивільно-правових відносин. Охарактеризовано існуючі види зброї та її властивості. Зазначено основні вимоги до майбутніх власників зброї. Розглянуто порядок отримання дозволу на придбання, зберігання та носіння зброї.

Куций А.В. Ограничения гражданского оборота оружия в Украине

Осуществлен анализ правового регулирования ограничения гражданского оборота оружия в Украине. Определено понятие оружия как объекта гражданско-правовых отношений. Охарактеризованы существующие виды оружия и его свойства. Указаны основные требования к будущим владельцам оружия. Рассмотрен порядок получения разрешения на приобретение, хранение и ношение оружия.

Kutsij A.V. The Restrictions Civilian Arms Trafficking In Ukraine

The analysis of the regulation limiting civilian arms trafficking in Ukraine. The concept of weapons as an object of civil of relations. We characterize the types of weapons and its properties. Outlines the requirements for prospective gun owners. We consider the procedure for obtaining a permit to purchase, store and carry weapons.